

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Faro Convention Meeting:

De rol van erfgoed bij maatschappelijke vraagstukken

Live Magazines

16 mei Lumière Maastricht - 17 mei Schunck Heerlen

Colofon

Live Magazines van Faro Convention Meeting: De rol van erfgoed bij maatschappelijke vraagstukken

Hoofdredacteur / Art direction

Joost van der Steen

Redacteuren RCE

Michaëla Hanssen
Gabor Kozijn

Schrijvers

Tracy Brown
Mark Smith
Linda Roos
Keith Fernandez
Martine Croll
Mirjam Streefkerk

Fotograaf

David Jagersma

Rechten

Overname beeld & teksten alleen in overleg met de uitgever. Aan de inhoud van dit magazine kunnen geen rechten worden ontleend.

LIVE MAGAZINES

www.livemagazines.nl

live@livemagazines.nl

Bedankt

Raad van Europa, Gemeente Maastricht, Gemeente Heerlen, Lumière Cinema, Schunck, De Bisschopsmolen, Koos Konsten, Gilbert Soeters, Vasken Sarkis, Servé Minis, Carlos Aspers, Toon Hofstede, Jacques van den Boogaart, Sjoerd Aarts, Barbera Wolfensberger, Erminia Sciacchitano, Francesc Pla, Prosper Wanner, Ulla Salmela, Tim van Wanroij, Eric Wetzels, Mathea Severeijns, Jordy Clemens, Frank Strolenberg, Milena Mulders, Michel Lemaire, Nina Willems, Terje Birkrem Hovland, Nina Mekacher, Simona Pinton, Femke Paap, Carla Jansen, Wim Touber, Noa Huitema, Gabor Kozijn

Over de Faro Convention Meeting

De Faro Convention Meeting werd georganiseerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in samenwerking met de Raad van Europa. De Raad van Europa is de internationale promotor van het Verdrag van Faro.

De Europese Commissie en de Raad van Europa zijn een gemeenschappelijk project gestart onder de titel “The Faro Way: enhanced participation in cultural heritage” om de ratificatie van de Faro Conventie door nationale overheden te bevorderen.

Het programma van de tweedaagse conferentie in Maastricht en Heerlen is voorbereid samen met de gemeenten Maastricht en Heerlen.

De Rijksdienst zal in het kader van het Faro-programma ook de komende jaren in Nederland bijeenkomsten organiseren waar iedereen die zich met erfgoed bezighoudt welkom is.

www.cultureelerfgoed.nl/faro

4 VOORWOORD

Onze toekomst van het verleden begint vandaag

12 EXCURSIES MAASTRICHT

Excursies stimuleren participatie en interactie

24 LEZING NINA WILLEMS

Nina Willems reflecteert op Heerlens verleden en toekomst

30 INTERVIEW MET MICHAËLA HANSSEN

“De principes van Faro moet je zien, horen en voelen”

Inhoudsopgave

- 6 DE FARO-MANIER
Dit is hoe Faro werkt
- 10 LOKALE VOORBEELDEN MAASTRICHT
De implementatie van de Faro-principes in Maastricht en Heerlen
- 18 DE KRACHT VAN ERFGOED
De toekomst een verleden geven
- 20 EXCURSIE HEERLEN
Een bezoek aan het Pop-up Migratiemuseum in Heerlen
- 23 LEZING MICHEL LEMAIRE
Nieuw ontdekt immaterieel erfgoed
- 26 VERVOLGSTAPPEN
Suggesties voor vervolgstappen en de Noorse ervaring
- 28 BREAK-OUTSESSIE
Manieren om met het publiek om te gaan

A photograph of Barbera Wolfensberger, a woman with long blonde hair, wearing a black top with a red and orange floral pattern. She is standing at a podium with a microphone, clapping her hands. The background is a solid red color.

Onze toekomst

Barbera Wolfensberger, Directeur-Generaal Cultuur en Media, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

van het verleden begint vandaag

Gedeelde verantwoordelijkheid voor cultureel erfgoed is een invloedrijke en positieve kracht. Erfgoed kan sociale cohesie versterken, dat heeft een reeks projecten en initiatieven al sinds het begin van de 20e eeuw aangetoond. Of het nu gaat over Fort WKU bij Utrecht, dat mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een opstap geeft naar werk of over Verhalenhuis Belvedere waar je anderen kunt ontmoeten en kunt luisteren naar verhalen over migratie tijdens een gezamenlijke maaltijd. Erfgoed kan mensen verbinden. Het kan ons helpen om maatschappelijke doelen te verwezenlijken, zoals bijvoorbeeld het verminderen van eenzaamheid en sociale polarisatie. MARK SMITH

toegankelijk te maken voor toekomstige generaties. De erfgoedgemeenschap - de burger en zijn wensen - staat hierbij centraal, meer nog dan een specifiek kasteel, fort, de aardewerkscherven of schilderijen. Cultureel erfgoed is daarbij een middel om een doel te bereiken, het is geen doel op zich.

“Leren door te doen”. Dat is het motto van het programma Faro van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Onze ambitie is dat over tien jaar burgerinitiatieven en -participatie vanzelfsprekend zijn in de erfgoedpraktijk. Om dat te bereiken zullen we samenwerken met partners in proefprojecten en een netwerk van experts en gemeenschappen opzetten.

De waarde van erfgoed voor de samenleving en de deelname van die samenleving in activiteiten rond cultureel erfgoed zijn de twee grondslagen van de Faro Conventie. Monumenten en historische gebouwen, de menselijke omgeving, gewoonten en tradities: ze hebben allemaal hun betekenis in de toekomst van verschillende bevolkingsgroepen, hun identiteit en de zoektocht naar wat burgers verbindt.

Wat context. In de loop van de twintigste eeuw is de erfgoedsector geprofessionaliseerd. Hoewel hierdoor monumenten en collecties beter in stand gehouden werden,

gebruikt worden en vanwege de waarden die ze vertegenwoordigen.

Gelukkig zijn de vrijwilligers in het erfgoedbehoud onze bondgenoten. We zijn hen dankbaar voor hun toewijding. Zonder hun belangeloze, bekwame inzet voor erfgoedbehoud en -presentatie zouden veel kerken hier in Limburg verdwijnen. De verhalen van oude mijnwerkers over hun migratiegeschiedenis zouden niet zijn opgenomen en gedeeld, zoals nu in het pop-up Migratiemuseum in Heerlen gebeurt.

Dit soort participatie, waarin burgers zelf een actieve rol nemen, een plek geven in de erfgoedsector, dat is waar het ons om gaat. We willen mensen aanmoedigen ons waardevolle erfgoed te beschermen en

Met leerdoelen centraal in onze activiteiten behandelen we vragen als vragen als “Tegen welke knelpunten lopen erfgoedorganisaties aan als zij publieksparticipatie centraal gaan stellen?” en “Hoe kunnen deze knelpunten worden weggenomen?” “Hoe kunnen erfgoed en erfgoedprofessionals inspelen op de wensen en behoeften van gemeenschappen?”

Samen zullen we methoden en instrumenten ontwikkelen waardoor overheid, erfgoedorganisaties en erfgoedgemeenschappen mensen tot het hart van het erfgoed kunnen maken.

Om het in de geest van Faro uit te drukken: onze toekomst van het verleden begint vandaag. ♦

“De erfgoedgemeenschap – het publiek en zijn wensen – staat hier centraal”

ontstond er ook een grotere afstand tot het publiek. Experts en hun meningen kregen een steeds prominentere rol. Nu staan we voor de uitdaging om de aandacht te verleggen naar de kracht van de erfgoedgemeenschappen. Erfgoedinstellingen en overheden zijn vaak nog op zoek naar manieren om deze benadering toe te passen en de behoeften en kennis van de gemeenschap als uitgangspunt te nemen.

Met het oog op de toekomst stimuleert de Conventie ons om te erkennen dat objecten en plaatsen op zich niet belangrijk zijn voor cultureel erfgoed. Ze zijn eerder belangrijk vanwege de betekenis die mensen eraan hechten, vanwege de manier waarop ze

Dit is hoe Faro werkt

In tegenstelling tot eerdere erfgoedconventies – Architectural Heritage (Granada, 1985) en Archeological Heritage (Valletta, 1992) – richt Faro zich niet op het *hoe*, maar op het *waarom* van monumentenzorg. Dankzij Faro zijn niet de objecten en locaties de belangrijkste onderdelen van cultureel erfgoed, maar juist de betekenissen en waarden die mensen aan dat erfgoed toekennen. TRACY BROWN

Volgens Francesc Pla, van de Cultureel Erfgoed Divisie van de Raad van Europa, bevordert de Faro Conventie een breder begrip van erfgoed en zijn relatie tot gemeenschappen en samenleving. De Conventie zet, kortom, de mens centraal.

De methodologie van de Conventie
De Faro Conventie rust op vier pijlers. Het begint met het delen van verhalen. Elke partij vertelt het verhaal op zijn eigen manier; er zijn verschillende narratieven. Diversiteit is dus een kernbegrip van Faro, volgens Pla is het van cruciaal belang dat deelnemers

Francesc Pla, Cultureel Erfgoed Divisie van de Raad van Europa

daarvoor openstaan. Als eenmaal een gemeenschappelijke noemer is gevonden kan via gedeelde belangen tot gezamenlijke actie worden overgegaan.

Ook het behoud van cultureel erfgoed en een duurzame herbestemming daarvan is een prioriteit van erfgoedzorg. Volgens de Conventie ligt daar zowel een individuele als een collectieve verantwoordelijkheid.

Met het actieplan dat bij de Faro Conventie hoort, kunnen de Faro-principes in de praktijk worden gebracht. Het plan ziet erfgoed als een hulpbron die recht doet aan de diversiteit in samenlevingen en die verhalen kan voortbrengen die behulpzaam zijn bij het oplossen van problemen. Het is allemaal terug te lezen in het motto van het Faro Convention Action Plan: 'Peoples, Places and Stories'.

Een proces voor lichaam en geest

Ulla Salmela van het Finnish Heritage Agency geeft voorbeelden bij Pla's beschrijving. De vrijwilligers die aan de Faro-projecten werken, bewaren en promoten het Fins cultureel erfgoed. Denk aan vrijwillige herders of mensen die zich inzetten voor behoud van land en relikwieën met een culturele betekenis.

Faro heeft veel voordelen, vindt Salmela. Ze noemt het een kader voor erfgoedbeleid dat meebeweegt met veranderingen in samenleving en politiek. Daarnaast zorgt de Conventie ervoor dat burgers actief betrokken zijn bij erfgoedbehoud.

Finland wil zijn erfgoed makkelijker toegankelijk maken met behulp van moderne media, zoals online erfgoedcommunity's, crowdsourcing en wiki. Volgens Salmela zou Faro in Finland moeten zorgen voor een grotere bekendheid van cultureel erfgoedwerk en uit moeten nodigen tot betrokkenheid van burgers en gemeenschappen bij hun eigen erfgoed.

Ulla Salmela, Cultural Heritage Agency, Finland

Prosper Wanner, Faro Conventie Netwerk

Die voordelen gelden natuurlijk niet alleen voor Finland. Prosper Wanner van het Faro Conventie Netwerk heeft gewerkt aan verschillende Faro-gerelateerde projecten in grootstedelijke gebieden en plattelandsdorpjes in Italië, Roemenië en Frankrijk. Een van de cases die Wanner beschrijft is die van Hotel du Nord in het Franse Marseille, tegenwoordig een buurtcoöperatie met een bed and breakfast en activiteiten die het lokale toerisme stimuleren.

Erminia Sciacchitano, Europese Commissie

Wanner benadrukt dat het niet genoeg is om alleen te luisteren naar wat de betrokkenen te zeggen hebben. "Je moet ergens naartoe gaan, je moet de plaats ruiken en horen om de standpunten te begrijpen en de verhalen te kunnen delen."

Waarom we beschermen

De Faro Conventie richt zich op wat de lokale gemeenschap en de samenleving als geheel met elkaar verbindt. De Conventie wil duurzame ontwikkeling bevorderen in een vredige, inclusieve samenleving waarin erfgoed wordt beschouwd als een sociale, politieke en economische hulpbron. Kernconcept van Faro is dat het een middel is om een doel te bereiken, maar geen doel op zich.

Toen het Comité van Ministers van de Raad van Europa de Conventie in 2005 goedkeurde, stond zij open voor de lidstaten in Faro, Portugal, in datzelfde jaar. Sindsdien hebben achttien lidstaten de Conventie geratificeerd, vijf lidstaten hebben haar getekend.

Erminia Sciacchitano van de Europese Commissie, legde het als volgt uit: Faro is een Europese benadering van cultureel erfgoed gebaseerd op mensen en gemeenschappen, participatie en gedeelde verantwoordelijkheden die mensen aanmoedigt hun eigen cultureel erfgoed en dat van anderen te herkennen, waarderen en er zorg voor te dragen. Sciacchitano: "We moeten cultureel erfgoed zien als hulpbron en ons weer aan die gedeelde waarden committeren. Cultureel erfgoed moet in het hart van onze verbintenis staan." ♦

De implementatie van de Faro-principes in Maastricht en Heerlen

Drie sprekers deelden hun inzichten over de praktische toepassingen van de Faro-principes op lokaal en regionaal niveau. MARK SMITH

Tim van Wanroij, Maastricht-LAB

True colours

Tim van Wanroij legde uitvoerig het kleur-coderingssysteem uit dat het Maastricht-LAB ontwikkelde voor projecten die 'oude' stadsmakers, namelijk woningcorporaties en projectontwikkelaars, verbinden met culturele instellingen, lokale bevolking en ngo's.

Volgens Van Wanroij is het een uitdaging ervoor te zorgen dat alle belanghebbenden elkaar begrijpen. Het doel van het systeem is om bewuste besluiten te nemen over de manier van werken en om de verwachtingen over de uitkomst te managen.

Bij de *blauwe* manier van werken is de lokale overheid eigenaar van het project: of proactief, -- met een strategisch directeur -- of reactief, faciliterend en onderzoekend.

Bij de *groene* manier van werken is een coalitie eigenaar van het project, bijvoorbeeld een publiek-private samenwerking. De gemeente kan daarvan de coalitiebouwer of de betrouwbare partner zijn.

Bij de nieuwste manier van werken, de *gele* manier, heeft de gemeente een rol in het realiseren van projecten, maar ligt de verantwoordelijkheid ervoor daarbuiten. Ook hier kan de gemeente kiezen tussen een proactieve en een reactieve, faciliterende, rol. Dit lijkt het meest op de Faro-manier waarin een samenleving het voortouw neemt en de gemeente faciliteert.

EEN MAASTRICHTS STADSMUSEUM

Eric Wetzels, wetenschappelijk beleidsmedewerker Cultureel Erfgoed bij de gemeente Maastricht, besprak hoe de Maastrichtse erfgoedcollecties beter ontsloten kunnen worden.

Hij noemde de Maastrichtse erfgoedparadox. Hoewel Maastrichtenaars bijzonder trots zijn op hun stad, lijken ze maar weinig te weten over hun enorme erfgoedreservoir. Ze staan er bovendien tamelijk onverschillig tegenover. Culturele attracties worden meestal drie keer bezocht, in drie verschillende levensfasen: in de kinderjaren, als ouders en als grootouders.

Een eigenaardigheid van Maastricht is dat het ondanks zijn rijke hulpbronnen -- waaronder 5000 monumenten, 10 musea, 17 erfgoedinstututen en grote archeologische collecties -- geen instelling of plaats heeft waar het verhaal van de stad verteld wordt.

In 2004 besloot de stad online een culturele biografie te maken, een website naast de tijdelijke tentoonstellingen. Dit project gaf in 2015 wegens gebrek aan financiering de geest.

Wetzels heeft een recept voor Maastricht. Hij wil meer marketing en communicatie voor bestaand erfgoed en bepleit de oprichting van een stadsmuseum dat als parel in de kroon fungeert. Ideeën vanuit de gemeenschap zijn welkom, want de betrokkenheid daarvan moedigt hij, geheel in de geest van Faro, aan. Hij moet de bewoners alleen nog zien te bereiken.

Eric Wetzels, Gemeente Maastricht

Mathea Severeijns, IBA Parkstad

IBA-koorts

Mathea Severeijns (algemeen directeur IBA Parkstad) vertelde wat haar organisatie doet in de Euregio Maas-Rijn.

IBA is een Duitse methode voor architectuur en ontwikkeling die sinds de economische crisis van 2010 succesvol wordt toegepast in zeven Limburgse gemeenten.

‘Slim erfgoed’ is een belangrijk onderdeel van de IBA-aanpak. Ooit was de regio afhankelijk van mijnbouw, maar na het sluiten van de mijnen in de jaren zeventig viel zij ten prooi aan economische en sociale problemen. “We willen deze regio weer trots en positief maken,” zegt Severeijns.

Een openbare aanbesteding resulteerde in 300 projectvoorstellen. Daarvan werden er 50 geselecteerd. Er werd 45 miljoen euro gereserveerd om ze uit te voeren voor expojaar 2020-2021.

Als voorbeeld noemt Severeijns leegstaande kerken. Die zijn een groeiend probleem. Er is een IBA-project waarvoor kerkgangers, de gemeente en een private partij de kerk van Kunrade transformeren tot zorgcentrum. Sloop zou goedkoper zijn geweest, maar nu is het ‘onvervangbare’ gebouw bewaard gebleven. Dat alles dankzij het doorzettingsvermogen van een kleine groep mensen.

Een ander ambitieus project dat door de gemeente zelf werd ingediend is de vernieuwing van het Romeins Kwartier in Heerlen, dat dit jaar zijn voltooiing nadert. Burgers mochten zich daarmee bemoeien. Een grote maquette, die werd tentoongesteld tijdens het grootste culturele festival van de regio, nodigde hen daartoe uit. Deze nieuwe manier van werken is *urban prototyping* genoemd. “Alle mensen die zich met de geschiedenis van Heerlen bezighouden mochten ons vertellen wat ze voelden bij hun verleden en hoe ze onze plannen voor zich zagen. We maakten dus niet alleen een ruimtelijk plan, maar vroegen feedback voordat we daadwerkelijk aan de slag gingen. We wilden de geschiedenis tastbaar en invoelbaar maken,” merkt Severeijns op. ♦

Excursies stimuleren participatie en interactie

Het werkbezoek was een belangrijk onderdeel van de Faro Convention Meeting. Deelnemers konden daarbij kennismaken met het Maastrichtse cultureel erfgoed en de mensen die zich daarvoor inzetten. Samen met gidsen onderzochten de deelnemers de kansen van monumentenzorg, community building en economische ontwikkeling.

ren

Vrijwilligers en conservatoren: niet hiërarchisch, maar als netwerk

Sint-Servaas heeft altijd een belangrijke rol gespeeld in Maastricht. In tijden van nood werd zijn reliekschrijn door de stad gedragen, een gewoonte die leidde tot de beroemde Heiligdomsvaart. Deze processie trekt elke zeven jaar duizenden bezoekers. Het is te danken aan honderden vrijwilligers dat de Heiligdomsvaart zo groot is geworden. LINDA ROOS

“We noemen onszelf de familie Servaas. Allemaal mensen die zichzelf op de een of andere manier religieus of cultureel betrokken voelen bij een geschiedenis die dateert uit 1600,” legt gids Sjoerd Aarts uit. Hij brengt ons naar de Sint-Servaasbasiliek, de prachtige rooms-katholieke kerk die aan Servaas is opgedragen. We ontmoeten er zes toegewijde vrijwilligers die enthousiast praten over de Heiligdomsvaart en de rol daarvan in de gemeenschap.

We beginnen in de schatkamer waar de buste van Sint-Servaas direct de aandacht trekt. Van de vier stadsdevoties die elk hun eigen standbeeld hebben is die van Sint-Servaas het enige origineel dat meege dragen wordt tijdens de Heiligdomsvaart. Een van de vrijwilligers, een echte Maastrichtenaar: “Het zit in ons Maastrichtse bloed. Sint-Servaas oefent veel aantrekkingskracht uit, hij was de eerste bisschop uit onze stad. daar ben ik trots op en daarom wil ik er graag bij horen.”

Inclusief de reliekschrijn, wegen de relieken zo’n 350 kilo. De kunstvoorwerpen worden door zestien dragers gedragen tijdens de pelgrimage. Een vrijwilliger voegt toe: “Ik

weet niet hoe ik uit moet leggen wat het betekent om drager te zijn. Dat kan ik je niet vertellen. Ik kan wel zeggen dat ik heel sterk het gevoel heb dat ik het de volgende keer weer wil doen.” Ook vrijwilligers die niet in staat zijn kunstvoorwerpen te dragen hebben een rol tijdens de Heiligdomsvaart.

Hoe zit het met de relatie tussen vrijwilligers en conservatoren? De vrijwilligers lachen.

“Zulke verhoudingen liggen natuurlijk altijd gevoelig. Maar het is hier helemaal niet hiërarchisch georganiseerd”

“Geen klachten.” Dan, serieuzer: “Zulke verhoudingen liggen natuurlijk altijd gevoelig. Maar het is hier helemaal niet hiërarchisch georganiseerd, we zijn veel meer een netwerk waarin open gecommuniceerd wordt. We werken heel goed samen.”

Maar nog niet helemaal: de Via Belgica

Gemeenten in het zuidelijk deel van Nederland zouden met elkaar verbonden kunnen worden door de Via Belgica, een oude Romeinse weg die al door de regio loopt. De voortgang verloopt moeizaam. KEITH FERNANDEZ

Op een zonnige meidag sabreert Toos Hofstede in Meerssen een fles mousserende wijn. Met haar sabel trekt ze een denkbeeldige lijn tussen de Romeinse tijd, via Napoleon naar het heden. En hoewel Dionysos best aardiger had kunnen zijn, is dit een vriendelijk, aards drankje, typisch Nederlands zou je kunnen zeggen. Over een paar jaar wint wijnboer Ralph Huydts, die vorige week zijn IT-baan opgaf om zich over de negen jaar oude wijngaard te ontfermen misschien wel een prijs voor Nederlandse wijn.

Het begon met de Romeinen. “Eerst brachten ze wijn naar Nederland en daarna druiven. Vanaf 600 voor Christus hebben we geschreven bronnen over Limburgse wijngaarden,” vertelt Huydts aan de historici, cultuurwetenschappers en erfgoedmanagers.

We hebben ons verzameld in een char-donnayveld dat maar een paar meter bij de Via Belgica vandaan ligt. Deze weg liep oorspronkelijk van Boulogne-sur-Mer via Tongeren en Maastricht naar Keulen. Hofstede en haar bedrijf ViaStory zijn door de provincie Limburg en negen gemeenten gevraagd om de nogal fragmentarische overlevering van de Via Belgica tot leven te brengen. Ze werkt twee dagen per week aan Via Belgica. Ze probeert ondernemers, musea en vrijwilligers – een diverse groep

van 480 Vrienden van Via Belgica – te laten samenwerken. In het project maken *locals* en bezoekers contact met elkaar op verschillende manieren: via monumenten, mobiele apps, drukwerk, evenementen, virtual reality en gesprekjes.

Van catacomben en tuinroutes tot restaurants die Romeinse gerechten serveren: naast archeologie, landschap en voedsel zijn er nog drie thema’s die aan bod komen: duurzaamheid en innovatie, kunst en design.

De betrokkenen profiteren direct: financieel en immaterieel. Hofstede: “Sommige mensen zijn heel geïnteresseerd in de geschiedenis van deze regio, andere mensen willen zichzelf juist ontwikkelen en iets leren door samen te werken met anderen op het vakgebied.”

Volgens Hetty Laverman-Berbée, afgevaardigde van de AWN, een organisatie voor vrijwilligers in de archeologie, heeft het met trots te maken. “Betrokkenheid bij je erfgoed versterkt het gevoel van sociale zekerheid.”

Toch is er nog veel te doen voor de nobele doelen van Via Belgica zijn bereikt. Niet in de laatste plaats op het gebied van marketing, belangenbehartiging en publieksbetrokkenheid. Hoe dan ook: de bruisende toon is gezet.

“Sommige mensen zijn heel geïnteresseerd in de geschiedenis van deze regio, andere mensen willen zichzelf juist ontwikkelen en iets leren door samen te werken met anderen op het vakgebied.”

De eerste stappen op weg naar een nieuw gemeenschapsgevoel in naoorlogse wijken

Tien busminuten vanaf het middeleeuwse centrum van Maastricht ligt Pottenberg. De buurt is in de naoorlogse jaren gebouwd onder auspiciën van stadsplanner en architect Frans Dingemans. Het is een van de drie wijken die gebouwd is volgens de parochiefilosofie. MARTINE CROLL

Carlos Apers, als stedenbouwkundige werkzaam voor Maastricht, vertelt ons over de geschiedenis van en de moderne uitdagingen waar de parochiewijken voor staan. "Oorspronkelijk zijn de buurten ontworpen om de stroom van arbeiders die in de naoorlogse jaren naar Maastricht kwamen een gemeenschapsgevoel te geven. Elke buurt was niet te groot, zelfredzaam, had een kerk, een school en winkels in het centrum. Het centrum was omringd door de straten die bebouwd waren met woningen voor verschillende sociale klassen."

Apers legt uit dat niet alleen het op gemeenschapszin mikkende ontwerp de wijken bijzonder maakt, ze passen ook volmaakt in het glooiende landschap.

We willen van hem weten wat momenteel de grootste uitdaging is voor deze buurten. "Drie factoren: hoge werkloosheid, een ouder wordende populatie en het gebrek aan financiële middelen om de openbare ruimte te onderhouden," zegt hij. "Het zijn juist het landschappelijke ontwerp en de openbare ruimte die het hier zo bijzonder maken. We

zien nu dat een buurt verpaupert, maar ook dat hij zijn eigen identiteit verliest."

Het helpt volgens Apers al om de openbare en groene ruimte te herstellen. "En als we dan toch bezig zijn, maken we het meteen aantrekkelijker om hier te wonen. Daarvoor hebben we hulp nodig van woningbouwverenigingen en bewoners. Die willen we bewust maken van de unieke aspecten

"We gebruiken het cultureel erfgoed als inspiratiebron."

van hun wijk. We gebruiken het cultureel erfgoed als inspiratiebron. Het is een eerste stapje op een lange, maar hopelijk gezamenlijk afgelegde weg naar een nieuw gemeenschapsgevoel."

Smakelijk eten: de Limburgse vlaai

Overal in Limburg kun je hem kopen: de Limburgse vlaai. Gemaakt met lokale ingrediënten volgens al generaties lang doorgegeven recept. De bezoekers van de Bisschopsmolen in Maastricht kregen de kans om alles over de Limburgse vlaai te leren terwijl ze er zelf een maakten. TRACY BROWN

De wortels van de vlaai liggen in Zuid-Duitsland bij de grens met Oostenrijk. In de loop der tijd ontwikkelde het gebak zich tot typisch Limburgs. Om zo'n typisch Limburgse vlaai te zijn moet aan wat

voorwaarden worden voldaan. Hij bestaat uit lokale ingrediënten, bijvoorbeeld aardbeien of appels met eventueel banketbakkersroom en wordt in zijn geheel gebakken terwijl de vulling er al in zit.

“De hele regio profiteert ervan omdat de ingrediënten uit de buurt komen en mensen zich bij het proces betrokken voelen.”

De kunst van het vlaaien bakken is bij uitstek een voorbeeld van immaterieel erfgoed. De hele regio profiteert ervan omdat de ingrediënten uit de buurt komen en mensen zich bij het proces betrokken voelen. Het gebak heeft een speciale plaats in de harten van Limburgers, die niet zelden hun eigen overgeleverde familierecept koesteren.

Onze gastbakkers leerden in de Bisschopsmolen hoe ze zelf vlaai konden maken. De molen, de oudste nog werkende in zijn soort in Nederland, is op zichzelf al erfgoed. Hij stamt uit de zevende eeuw. Hoewel hij nog operationeel is, produceert de aangrenzende bakkerij zoveel baksels dat het gemalen graan van alleen deze molen niet toereikend is om het bedrijf draaiende te houden. De molen en het gebouw eromheen zijn volledig gerenoveerd in 2004.

In deze historische omgeving volgden de deelnemers de instructies netjes op. Ze rolden het deeg uit, vulden de taart met een lokale vulling en maakten voorzichtig het raster van diamantruitjes dat elke vlaai afdekt. Nadat de vlaai gebakken was in een van de bakkersovens kon hij mee naar huis worden genomen.

“het is lelijk en moet worden afgebroken”

Nieuwe bestemmingen

De omgeving van het congrescentrum is een microkosmos van Maastrichts cultureel erfgoed -- en van de kansen en uitdagingen die bij het herbestemmen van gebouwen horen. Dat zegt Gilbert Soeters, stadsarcheoloog. MARK SMITH

We beginnen bij de haven, vanwaar de industriële revolutie, komend vanuit Luik, zich over Nederland verspreidde. Soeters wijst waarschuwend naar de industriële gebouwen die recent zijn getransformeerd tot luxeappartementen: een verlies voor degenen die graag een wat minder elitaire nieuwe bestemming voor deze gebouwen hadden gezien.

Ondertussen is het overleg over de toekomst van de nabijgelegen historische Sappi papiermolen in volle gang. Een Maastrichts stadsmuseum is een van de mogelijke nieuwe bestemmingen. Uit eerdere volksraadplegingen bleek dat burgers niet al te positief dachten over postindustriële erfgoed. Vooral op sociale media was men uitgesproken: ‘het is lelijk en moet worden afgebroken’. Dat oordeel staat in schril contrast met het enthousiasme waarmee zulke gebouwen

creatief worden hergebruikt. Zulke tegenspraak werkt demotiverend als je probeert de bevolking erbij te betrekken.

Het aangrenzende kanaal hebben we te danken aan Koning Willem I die een alternatieve handelsroute maakte en daarmee ook de stadsontwikkeling een zetje gaf. Recent onderzoek aan de Universiteit van Maastricht heeft de interesse in dit rijke erfgoed tot leven gewekt, maar het grote publiek weet er nog maar weinig van. De apps die het gebied tot leven brengen worden door maar zo’n zes procent van de bevolking gebruikt, maar als ze eenmaal gedownload zijn dan wordt er ook intensief gebruik van gemaakt. Rondleidingen met gids spelen een sleutelrol in de toekomst van dit gebied.

De uit 1912 stammende cokesfabriek, een innovatieve betonconstructie van Jan

Wiebenga, heeft betere tijden gekend. Hoewel de private sector aangrenzende gebouwen nieuw leven heeft ingeblazen -- er zijn een escaperoom en een klimhal gevestigd -- is nog zo’n 21 miljoen euro nodig om de cokesfabriek veilig te maken. De lokale meubelmaker Valentin Loellmann ontvouwt een ambitieus plan voor een atelier dat omringd wordt door een wintertuin.

Met weinig middelen geeft de Stichting Maastricht Vestingstad rondleidingen door het enorme ondergrondse netwerk van militaire verdedigingsstunnels onder de Hoge Fronten. Om niet van subsidie afhankelijk te zijn, heft de door vrijwilligers gerunde stichting entreegeld. Als gevolg hiervan blijven klassen schoolkinderen, zelfs die van de nabijgelegen scholen, grotendeels weg bij deze bijzondere attractie. Toch mikken de vrijwilligers op een nieuw publiek: ze zijn bezig de ‘graffiti’, die de soldaten van weleer in het zandsteen van de vestingmuren hebben gekrast, in kaart te brengen. ♦

Jordy Clemens, Wethouder gemeente Heerlen

De toekomst een verleden geven

We zijn in Heerlen, in Schunck. In dit gebouw, in de regio ook bekend als Het Glaspaleis, zitten onder meer de bibliotheek en het Museum voor Moderne en Hedendaagse kunst. Het pand verrees in de jaren dertig als warenhuis en was een voorbeeld van het Nieuwe Bouwen. In de jaren tachtig en negentig dreigde het afgebroken te worden, maar inmiddels heeft het de monumentenstatus verkregen. TRACY BROWN

Het is een toepasselijke setting voor deze bijeenkomst. Het draait er vandaag om hoe erfgoedwerkers hun krachten kunnen bundelen met lokale gemeenschappen om niet alleen gebouwen en belangrijke plaatsen te bewaren, maar ook de verhalen

van de mensen die waarde geven aan deze erfgoedrijke locaties.

Vind de verhalen

Jordy Clemens, wethouder van Onderwijs, Jeugd, Cultuur, Erfgoed en Wonen in Heerlen, ontdekte zulke verhalen in de vorm van een

klein kistje dat verstopt zat in de open haard van zijn Heerlense huis. Het zat vol documenten die het verhaal van generaties vorige bewoners vertelden. Van hun angst voor het communisme en hun betrokkenheid bij het verzet. Ook bevatte het de geschiedenissen van mensen en gebouwen die nu niet meer bestaan.

Deze persoonlijke ontboezemingen brengen de geschiedenis van Heerlen tot leven. Van belangrijke Romeinse nederzetting veranderde het in een bloeiende stad toen de mijnbouw op zijn hoogtepunt was. Dat veranderde toen de mijnen sloten. Dat had grote invloed op de identiteit en trots van de Heerlenaren, volgens Clemens. “De stad moest economisch en sociaal hersteld worden,” zegt hij. “We hadden een nieuw verhaal nodig.”

Frank Strolenberg, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Clemens moedigt ons aan om onze eigen verborgen schatkist te vinden, om de verborgen verhalen te vinden, omdat elk groot verhaal begint met kleinere verhalen.

De trots is terug

Frank Strolenberg, programmamanager Religieus Erfgoed bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, herinnert zich dat hij met zijn moeder bij Schunck ging winkelen toen het zijn glorietijd als warenhuis beleefde. “Het was een topzaak. Mensen waren trots als ze met een nieuwe moderne outfit het pand verlieten. En nu, als Glaspaleis keert die trots weer terug.”

Strolenberg stelt de aanwezigen drie vragen. De eerste: hoe komen erfgoedprofessionals te weten wat het publiek belangrijk vindt? Dat is nodig om beter samen te werken. De

“Bijna 80 procent van de bevolking geïnteresseerd in erfgoed en 25 procent zelfs actief op dat gebied.”

tweede: Wat moeten erfgoedprofessionals weten om het publiek meer te betrekken bij het behoud van het erfgoed in een regio of gemeenschap? En als laatste: Wat moeten erfgoedprofessionals loslaten om het publiek een grotere rol te geven bij erfgoed?

Ook kleinere budgetten bij de lokale overheid en nieuwe complexe ruimtelijke opgaven noodzaken erfgoedprofessionals om met het publiek samen te werken. Uit onderzoek dat Strolenberg presenteert is bijna 80 procent van de bevolking geïnteresseerd in erfgoed en 25 procent zelfs actief op

dat gebied. Dat is een fantastisch uitgangspunt voor samenwerking met het publiek. Dat publiek, zet Strolenberg uiteen, is tegenwoordig meer en meer georganiseerd als een zwerm vogels die tijdelijk samen op vliegt en daarna uiteen gaat. Het zit niet op een stokje in een kooi op je te wachten. Dus hoe bereik je dat publiek? ♦

Meerdere perspectieven,
verhalen en identiteiten bijeen

Een bezoek aan het Pop-up Migratiemuseum in Heerlen

Het motto van het Pop-up Migratiemuseum staat in
roze neonletters op de achterwand 'niet bang zijn'.
Het is vatbaar voor verschillende interpretaties.

Milena Mulders, Pop-up Migratiemuseum Heerlen

“Het viel ons op dat maar heel weinig projecten het multiculturele verleden van de regio in de spotlights zetten.”

Het tijdelijke museum, gevestigd op de begane grond van een nieuw multifunctioneel gebouw naast het station, is het geesteskind van de Amsterdamse Milena Mulders die opgroeide in Heerlen als nakomeling van een Sloveense mijnwerker. Ze wilde meer weten over haar familiegeschiedenis en hoe die samenviel met de bredere context van migratie naar deze regio, die veranderde van agrarisch naar industrieel en het daarop volgende postindustriële verval.

Mulders gebruikte zowel haar achtergrond als journalist als haar eigen ervaringen in erfgoedmanagement. In 2015 was het vijftig jaar geleden dat de mijnen gesloten werden, het werd een herdenkingsjaar vol activiteiten. Mulders was daar actief bij betrokken als project-medewerker. Ze beoordeelde samen met een team van erfgoedprofessionals potentiële activiteiten.

“Het viel ons op dat maar heel weinig projecten het multiculturele verleden van de regio in de spotlights zetten. Of mensen waren dat vergeten of ze vonden het vanzelfsprekend.” Toch liegen de statistieken niet. De bevolking bijvoorbeeld, die groeide van 70 duizend in 1900 tot 230 duizend in 1930. Heerlen zelf had in 1900 nog zesduizend inwoners en 50 duizend in 1935. In dat jaar werkten bijna 12 duizend

buitenlanders in de mijnen. Na twee opeenvolgende werkgelegenheidspieken waren de migranten steeds oververtegenwoordigd toen er ontslagen moesten vallen.

Nadat ze de rijke en genuanceerde geschiedenis van mijnwerkers uit Polen, Italië, Marokko, Spanje en Slovenië in beeld had, vroeg ze de gemeente om financiering. Ze schakelde twaalf vrijwilligers in en benaderde deskundigen uit haar journalistieke en academische netwerk om de migratieverhalen recht te doen.

Toen Mulders en haar collega's het museum in november 2018 openden, hadden ze expres ruimte vrijgelaten zodat bezoekers hun eigen herinneringen, objecten, foto's en gedachten konden bijdragen.

De tentoongestelde objecten rond het thema 'Immigratie toen en nu' variëren van snackbarmenu's met specialiteiten uit de Balkan tot documenten van aankomst en vertrek.

Tot op heden heeft het museum drieduizend deelnemers verwelkomd. Het was zo'n succes dat de tentoonstelling met drie maanden is verlengd. ♦

EXCURSIE HEERLEN

Mt 25

migratie

respect voor elkaar hebben.
voor elkaar zorgen.
elkaar willen vertrouwen

ik vond het heel leuk
en ik wil best nog een
keer komen

ONTDEKKEN

Nigkatie
is voor mij
verrijking

elkaar kunnen
vertrouwen,
door dit deun

Saamhorig-
heid

Samen smelting
van culturen
maratie

Dere Tentoon-
stelling!
samen...

oor elkaar zijn
et nodig is.

Verrijking voor elkaar
Pionieren en ontdekken

Wij zijn allemaal
migranten. Je komt
eens vandaan en je
gaat eens maar toe.

Migrate of *erythratis* zeals in
myn geval.
Los maken van het vertouwen;
het bekenden, naar over my, 12 jaar,
was het een groot oecumen.
12 jaar later, naar terug in Nederland
Op nieuw wasmen.

MIGRATIE: -
NIEUWE GELEGENHEDEN EN
PERSPECTIEVEN.
TOLERANTIE / VERDOENING,
RESPECT DOOR ELKAAR
(BEN ZELF MIGRANT)

met elkaar
door een
moeslijke
fase gaan...

DAT JE
ER MACHT
ZIJN

Het op een andere plaats gaan proberen.

ELKAAR EEN
THUIS GUNNEN
EN BIEDEN

Rapid Junction
Combustion
=
Accomplices

iedereen is gelijk

Koempel:
Vriendschap en
zaamheid.

Gelehrd!
belaine.
gedulde solidberkeit.

Het leven is te kort
baten we er met
een fee
met respect

gr.

weg gaan van je geboorte-
Plaats om het ergens anders

SOLIDARITEIT

Het leven is zo kort
laten we er met
z'n allen een
feestje van maken
samen

Het is leuk

de meest verspreide
vorm van
solidariteit...

veel van elkaar
kunnen en willen
leren. Het is een
verrijking.

Migratie is
 verrijking van de
 Nederlandse
 maatschappij.

KRAC
1+1=3

Keim tot mentaliteit
dat met de zinnen

De wereld
is van
ons allemaal!

hygratie:
 de complex (maar natuurlijk
 proces) dat door onze
 "dermohydrantie" leidt tot
 wel gelede.
 Als er 'n belang is (bvr. Velod
 aan waterdichtheid)

Migratu is van a
lyden! Nu val arbeid
migranten uit kan
waar in de lyde 1/2. m.
ook mensen vandaan
men: Polen, Tschechen, Slo
vake, Slovenen etc.

zijn ik vind het leuk en ik weet nu meer over het beschieden

Verbroedering

EEN DAG NIET
gelachen eendag
niet geleefd

Door deze rijke

Nieuw ontdekt immaterieel erfgoed

Michel Lemaire, tijdens de Adaptive re-use excursie

‘De subculturen zijn nieuw immaterieel erfgoed van stedelijke cultuur. Je zou het stedelijke folklore kunnen noemen.’

De stadshistoricus van Heerlen, Michel Lemaire, vertelde over de recente pogingen om de alternatieve muziekcultuur van die stad weer tot leven te brengen. In het bijzonder de vroege punk- en wave-scene. MARK SMITH

De flower power-generatie is zeer goed gedocumenteerd, maar de daaropvolgende *scenes* zijn uit het zicht geraakt; een enkele platenzaak of hanenkam daargelaten.

Lemaire friste ons geheugen op met de clip *Anti Town* van de Heerlense hardcore band Born From Pain. De video ademt mijnsymboliek en verwijst naar de Amerikaanse legerbasis en de heroineverslaafden in de stad in de jaren tachtig.

De titel van deze plaat is afgeleid van *De antistad*, het boek van Maurice Hermans over de hedendaagse geschiedenis van Heerlen. De stad zit al sinds de jaren zeventig in een neerwaartse spiraal die gepaard gaat met een *braindrain* en massawerkloosheid. Maar Hermans laat ook zien hoe een stad zichzelf opnieuw kan uitvinden.

Lemaire bestudeerde ook Eindhoven en Rotterdam, andere postindustriële steden. Het viel hem op dat daar een sterke *underground* cultuur was; hij vermoedde een verband. “Toen ben ik me gaan verdiepen in jongeren- en popcultuur.” Hij merkt daarbij op dat andere cultuurhistorische onderzoeken in Heerlen zich vooral op de mijnbouw concentreerden.

Hij wilde twee dingen bereiken met zijn onderzoek: een tentoonstelling in Schunk en een nieuw archief voor toekomstige generaties. “De subculturen zijn nieuw immaterieel erfgoed van stedelijke cultuur. Je zou het stedelijke folklore kunnen noemen.”

Vooralsnog bestond het archief uit niets. Al het materiaal moest gecrowdsourced worden. Het publiek werd opgeroepen verhalen, foto's en objecten te delen. Dat kostte even

tijd, maar daarna werd Lemaire overstelpt met de mooiste foto's, privéarchiefjes en verhalen.

Het uiteindelijke resultaat, de tentoonstelling *The Post Industrials*, werd het gesprek van de dag, volgens Lemaire. “Er kwam een heel programma omheen: van de vertoning van een herontdekte korte film tot een kappersdemonstratie.”

Momenteel wordt een fotoboek over dit onderwerp gemaakt. Daarin komen niet alleen veelzeggende foto's uit de kraakscene, maar ook beelden van de beruchte Le Barock, een jongerencafé waar ouders hun kinderen liever niet zagen. ♦

Van schaamte tot compassie:

Nina Willems reflecteert op Heerlens verleden en toekomst

Nina Willems onderzoekt haar gevoelens over het cultureel erfgoed van Heerlen met behulp van theater.

Toneelschrijver Nina Willems verhuisde in 1989 naar de wijk Zeswegen in Heerlen. De wijk is gebouwd op een kunstmatige heuvel van zand en steen afkomstig uit de steenkoolmijnen. Toen Willems er kwam wonen was het 25 jaar geleden dat de overheid de mijnen sloot, maar de gevolgen daarvan waren nog merkbaar. Heerlen was weggezakt in crisis.

Moeilijke tijd

De verschrompelde economie gaf ruimte aan armoede, drugsmisbruik en prostitutie. "Mijn ouders waarschuwden me voor spuiten als ik buiten ging spelen," zegt Willems. "Ik heb een paar negatieve ervaringen gehad in Heerlen. Die bepaalden mijn beeld van de stad: grijs, negatief en deprimerend. Ik schaamde me ervoor."

Terugkeer

Willems verliet Heerlen om naar de theaterschool te gaan, maar kwam terug in 2015 om haar stuk 'Doorgaan' op te voeren bij het festival dat de sluiting van de mijnen 50 jaar eerder markeerde. "Het was tijd om terug te gaan, niet alleen naar de stad, maar naar mijn idee ervan. Ik wilde nadenken over het beeld dat ik ervan had en waarop dat was gebaseerd."

Het stuk van Willems onderzoekt de invloed die de mijnsluiting had op de stad en de toekomst van het gebied. Gedurende haar onderzoek sprak ze veel bewoners over hun indrukken en herinneringen aan Heerlen.

Het onderzoek heeft haar gevoel over de verhalen en geschiedenis van Heerlen sterk beïnvloed. "De grootste verandering was mijn emotionele relatie met de verhalen die ik hoorde. De schaamte die ik voelde veranderde in compassie. Kritische compassie, maar absoluut compassie."

Het grotere geheel

Willems vindt het altijd belangrijk om na een voorstelling met het publiek te praten. "Ik maak geen theater om applaus te krijgen, maar om de gesprekken daarna. Om te zien hoe ik me met het publiek kan verbinden en een ander soort gesprek kan voeren over de verhalen die worden verteld."

Ze treedt ook op voor jonge mensen die opgroeien in Heerlen. Hoewel ze de stad post-crisis en post-mijnbouw meemaken, denken veel jongeren er nog steeds negatief over. "Ik wil met hen bediscussiëren waar hun ideeën over de stad vandaan komen. Niet om ze een kant-en-klaar verhaaltje op te dissen. Ik denk niet dat geschiedenis of erfgoed vastligt. Dat zou in elk geval niet zo moeten zijn."

Erfgoed leeft in gedachten

Veel van de gebouwen en plaatsen die aan Heerlens mijnbouwverleden herinnerden zijn vernietigd. Dat wil volgens Willems niet zeggen dat daarmee het erfgoed van de stad is verdwenen. "Iemand vroeg me eens of ik had gewild dat al die locaties nog bestonden, maar voor mij zit het belangrijkste deel van erfgoed in onze hoofden. We kunnen nog steeds verhalen vertellen over de mijnen ook al zijn de mijnen er niet meer." ♦

Suggesties voor vervolgstappen en de Noorse ervaring

In de afronding van de conferentie luisteren we naar de ervaringen in Zwitserland en in Noorwegen en duiken we in het begrip erfgoedgemeenschap. TRACY BROWN & MARK SMITH

Nina Mekacher, Bundesamt für Kultur, Zwitserland

Hoe Zwitserland de ratificatie voorbereidde

Nina Mekacher (Bundesamt für Kultur, Zwitserland) over uitproberen en het succes van een online platform

Toen Zwitserland het proces van ratificatie van het Verdrag van Faro startte, besloten Nina Mekacher en haar collega's daar een beetje mee te experimenteren.

Samen met non-profitorganisaties op erfgoedgebied en in de context van het Europese Jaar van het Cultureel Erfgoed 2018 probeerden ze drie manieren uit. De eerste was een communicatiecampagne voor het erfgoedjaar, de tweede een seminar voor professionals die de Faro-principes bediscussieerden en voor de derde werd crowdsourcing ingezet om ideeën en projecten te vergaren. Die laatste methode leidde tot jonge aanwas. 44 procent van de gebruikers was onder de 40 jaar, doorgaans is 80 procent boven de 60.

Het succes had volgens Mekacher verschillende oorzaken. Het team dat de betrokkenheid moest organiseren paste zijn taalgebruik aan en richtte zich op universiteiten en online magazines. Hoewel ervan uit werd gegaan dat de crowdsourcingplatforms vrijwel continu gemonitord moesten worden op lasterlijke commentaren, bleek dat in de praktijk maar weinig nodig. De bijdragen waren van hoge kwaliteit.

“Het allerbeste aan dit podium waren de gesprekken die het opleverde. Er zaten echte juweeltjes tussen,” merkt Mekacher op.

De erfgoedgemeenschap

Simona Pinton (Ca' Foscari Universiteit) reflecteert op het idee van de relatie als fundamenteel voor het tot stand komen van erfgoedgemeenschappen.

Onderzoeker en jurist Simona Pinton sprak over het begrip erfgoedgemeenschap zoals dat gedefinieerd wordt in Artikel 2b van de Faro Conventie: een erfgoedgemeenschap bestaat uit mensen die waarde hechten aan specifieke aspecten van cultureel erfgoed die zij in stand willen houden en doorgeven toekomstige generaties. Daarin staat dat de verantwoordelijke partijen rekening moeten houden met de waarden die een erfgoedgemeenschap toedicht aan het cultureel erfgoed waarmee zij zich verbonden voelt.

Pinton stelt, uitgaande van haar eigen praktische en juridische ervaring, een verbeterde versie van dit begrip voor. Een erfgoedgemeenschap is volgens Pinton een georganiseerde, zelfstandige groep individuen die geïnteresseerd zijn in de geleidelijke sociale verandering van mensen, plaatsen en verhalen. Ze stelt dat erfgoedgemeenschappen niet alleen moeten bestaan uit de makers en beschermers van cultureel erfgoed, maar uit iedereen die erin is geïnteresseerd en erin wil delen.

Ook geeft ze mee dat erfgoedgemeenschappen sociale klasse, religie en nationaliteit zouden kunnen overstijgen. "Deze opvatting van erfgoedgemeenschappen begint steeds meer opgeld te doen," denkt Pinton.

Terwijl ze de positieve aspecten van erfgoedgemeenschappen benadrukt, vindt ze het belangrijk de minpunten en schaduwkanten niet te veronachtzamen. Ze benoemt de weigering van sommige staten om de Conventie te ratificeren en de noodzaak van binnenlandse wetgeving om bepaalde bepalingen te kunnen uitvoeren.

Simona Pinton, Ca' Foscari University, Italië

Terje Birkenau Hovland, Ministerie van Klimaat en Milieu, Noorwegen

Hoe Noorwegen de Faro Conventie ratificeerde

Terje Birkenau Hovland (Ministerie van Klimaat en Milieu, Noorwegen) vertelt waarom de ratificatie van Faro in Noorwegen zo probleemloos verliep.

"De Noorse ratificatie van de Faro Conventie in 2008 verliep soepel omdat het land al een traditie van zogeheten Faro-denken heeft." Dat zegt Terje Birkenau Hovland die naast adviseur ook projectmanager van een white paper over Noors beleid betreffende cultureel erfgoed is. De paper wordt in maart 2020 gepresenteerd aan het parlement.

"Het proces verliep zonder strubbelingen omdat de essentie en de hoofddoelen van de Conventie in lijn liggen met de gangbare managementmodellen en manier van denken over cultureel erfgoed in Noorwegen. Dit was een logische ontwikkeling."

Een voorbeeld van deze toegepaste strategie is de oprichting van het Sami Parlement in 1989, daarmee kregen de inheemse Sami veel meer zeggenschap over hun eigen erfgoed. In 1994 werd de Noorse Federatie van Cultureel Erfgoed Organisaties opgericht. Een parapluorganisatie met inmiddels 24 leden die als doel heeft ngo's op erfgoedgebied te ondersteunen en financieren.

En er staat meer op stapel: de Cultural Heritage Search Service bijvoorbeeld. Een digitale infrastructuur die het mogelijk maakt lokaal erfgoed in kaart te brengen, te documenteren en te delen. "We willen lokale participatie en democratische betrokkenheid mogelijk maken door gebruik van goedkope, gebruiksvriendelijke technologie," zegt Hovland.

Hij trekt een lijn tussen cultureel erfgoed en de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling van de VN. "Ik denk dat grote uitdagingen voor de toekomst al zijn vastgesteld binnen die doelstellingen voor duurzame ontwikkeling en dat cultureel erfgoed daar een belangrijke rol in speelt. Ik pleit ervoor dat ook de Faro Conventie hier een belangrijke rol in gaat spelen." ♦

Break-outsessie:

Manieren om *met het publiek om te gaan*

In het kader van de drie voorstellen van de internationale afgevaardigden was een break-outsessie gepland waarbij drie groepen zich bogen over drie vragen. Te weten:

1. Wat moeten wij, erfgoedprofs, loslaten om het publiek betrokken te krijgen?
2. Welke praktische kennis en middelen moeten we ontwikkelen om het publiek bij ons werk te betrekken?
3. Hoe weten wij als erfgoedprofessionals wat het publiek belangrijk vindt en hoe kunnen we integraler gaan werken?

Er volgde een uitgebreide discussie waarin de deelnemers de voordelen van verschillende manieren van publieksinteractie onderzochten.

Conservatoren en academici waren erop gebrand dat hun expertise niet uitgehold zou worden bij het uitrollen van de Faro-manier.

Kleine budgetten vormen ook een uitdaging. Erminia Schiaccitano gaf een praktische oplossing: in het MoMA brengen senior curatoren elke maand een dag achter de informatiebalie door en bekijken ze de inhoud van de ideeënbus voor bezoekers.

Daarnaast hoeven de Faro-principes niet in een keer worden ingevoerd. Dat kan ook stap voor stap.

Interactie met het publiek kan ook leiden tot conflicterende standpunten. Een aantal deelnemers deelde ervaringen over betwist

“Je hoeft niet te weten hoe het werkt om een voorstel te kunnen doen.”

erfgoed of zelfs racisme. Michaëla Hanssen vertelde hoe belangrijk het is dat publiek niet wordt afgestoten door regels en systemen. “Het zou niet nodig moeten zijn om te weten hoe het werkt om een voorstel te kunnen

doen. Het systeem moet zo flexibel zijn dat het iets kan met mijn voorstel.”

Natuurlijk zagen alle aanwezigen wel iets in creatieve experimenten en het delen van ervaringen (‘leren door te doen’). Moderator Frank Strolenberg concludeerde dat het motto van het Pop-up Migratiemuseum in Heerlen heel bruikbaar is om nieuwe en zinvolle manieren te vinden waarmee het publiek bij erfgoedbehoud betrokken kan worden: “niet bang zijn”. ♦

“De principes van Faro *moet je zien, horen en voelen*”

Programmaleider Michaëla Hanssen over Faro in Nederland

Tijdens twee dagen Faro-conferentie werd er volop genetwerkt, deelden experts best practices en werden er nieuwe inzichten opgedaan. Met Faro-programmaleider Michaëla Hanssen blikken we terug én kijken we vooruit. “We moeten Faro tastbaar maken.” MIRJAM STREEFKERK

Hoe weten we eigenlijk wat mensen van waarde vinden? Het was een vraag die tijdens een discussie op de Faro-conferentie ter sprake kwam. Hanssen moest lachen om de verzuchtende reactie van iemand uit de zaal: “Ga het in vredesnaam gewoon vragen.” Hanssen: “Die vrouw heeft natuurlijk gelijk. We moeten naar de mensen toe als we de Faro-principes willen uitdragen. We kunnen eindeloos praten over theorieën, modellen en methodieken, maar dat is uiteindelijk niet waar Faro over gaat. De principes van Faro moet je zien, horen en voelen. We moeten Faro tastbaar maken, de successen uit de praktijk en de effecten daarvan voor zich laten spreken.”

De rol van de erfgoedprofessional verandert dus ook.

“Klopt. Door de professionalisering van de sector in de vorige eeuw is er een kloof ontstaan tussen de professionals en de burgers. Bij het sluiten van de mijnen in Heerlen bijvoorbeeld werden overblijfselen daarvan weggehaald. Dat was pijnlijk voor mensen wier familie vaak generaties in die mijnen hadden gewerkt. De les daaruit is: experts bepalen niet alleen wat erfgoed is, dat doen de mensen. Experts moeten dus goed nadenken over waar hun verantwoordelijkheden liggen. Een mooi voorbeeld vind

“Ga het in vredesnaam gewoon vragen.”

ik het Pop-up Migratiemuseum in Heerlen, waar ambtenaren tegen de initiatiefnemer zeiden ‘wij vertrouwen erop dat jij daar iets goed gaat doen’, zonder te hameren op ‘zo moet het eruit zien’ en ‘deze vergunningen moet je hebben’.

Goed omgaan met betrokkenen, ze betrekken en ze de ruimte geven is een belangrijke taak van de erfgoedprofessional anno 2019. Je moet niet alles vooraf willen dichttimmeren, dat zei Prosper Wanner van het Hotel du Nord in Marseille ook. Die kijkt elke paar maanden met de betrokkenen hoe ze verder gaan, of de behoeftes nog hetzelfde zijn. Startups werken ook zo, zodat ze continu kunnen inspelen op veranderende behoeftes bij klanten en veranderingen in de maatschappij.”

Dit jaar gaat u van start met het programma Participatie - Faro. Wat gaan jullie doen om ervoor te zorgen dat de Faro-principes breder worden toegepast?

“Met ons programma willen we laten zien dat burgers en erfgoed een goede ingang zijn om op lokaal niveau veranderingen te realiseren. Wij gaan in de eerste plaats bouwen aan een netwerk, aan communities of practice waarbinnen deelnemers kennis kunnen delen. Er is bijvoorbeeld vanuit universiteiten veel interesse om te delen wat op onderzoeksgebied gebeurt. Ook binnen onze eigen organisatie en binnen het ministerie van OCW willen we netwerken starten: erfgoed is een breed vraagstuk en valt dus ook deels onder andere programma’s.”

“Daarnaast gaan we proefprojecten uitvoeren, waarin we met het Faro-gedachtegoed aan de slag gaan. De kennis die we in deze projecten opdoen, zullen we uiteraard weer delen. Als mensen dit interessant vinden en binnenkort met een ‘Faro’project willen starten, kunnen ze zich bij ons melden.”

We gaan zelf ook onderzoek laten doen, om zo overzicht te krijgen van wat er overal gebeurt. Wat gebeurt er op welke plekken? Wat werkt wel en wat werkt niet? Hoe zorg je dat niet alleen de usual suspects participeren? Zijn sommige streken actiever dan andere? Zijn er verschillen in omgang met de Faro-principes tussen domeinen als archeologie en monumenten? Al die kennis verzamelen we in ons zogenaamde Ontwikkelplatform en delen we, zodat ambtenaren, vrijwilligers, erfgoedprofessionals en initiatiefnemers straks voldoende toegerust zijn om zelf met de Faro-principes aan de slag te gaan.” ♦

Wat betekent Faro voor de mensen die zich met erfgoed bezighouden?

“Professionals die met erfgoed bezig zijn, weten vaak heel veel van een gebouw of een object en zijn geschiedenis. Ze denken na over het beschermen en behouden van historische collecties en monumenten voor toekomstige generaties. De vraag moet echter zijn: wat kan het erfgoed in het heden, op dit moment, betekenen? Je daarop richten is natuurlijk spannend, want dat betekent per definitie dat je je als erfgoedprofessional gaat verhouden tot de omgeving, de bewoners, de burgers. Maar tegelijkertijd realiseer je zo samen met bewoners en andere stakeholders wel betekenis voor de samenleving. En dat is waar Faro over gaat.”

"Stop met zenden. Vraag wat de ander nodig heeft."

"We moeten het begrip erfgoedgemeenschap onderzoeken."

"Faro heeft niet als doel om de maatschappij met cultureel erfgoed in aanraking te brengen, maar eerder om cultureel erfgoed te gebruiken om maatschappelijke doelen te bereiken."

"Faro gaat over participatie die door overheidsorganisaties wordt omarmd, niet andersom."

"Dat we moeten zoeken naar een gedeelde taal."

"De erfgoedindustrie moet dringend opnieuw opgestart worden."

"Het doel hoeft niet te zijn dat je erfgoed beleeft. Het kan ook een middel zijn om andere maatschappelijke kwesties te adresseren: mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt bijvoorbeeld. Erfgoed speelt daarbij een faciliterende rol. Dat is genoeg."

"Ik sta er niet alleen voor."

"De succesverhalen van mijn collega's inspireren me."

"Een top-downbenadering kan even belangrijk zijn als een bottom-upbenadering."

Wat inspireerde je vandaag het meest?

"Een toekomst voor het verleden."
— Prosper Warner

"De expositie over migratie en de verhalen over welvaart, wanhoop en hoop heeft me erg geraakt."

"We begrepen elkaar en deelden dezelfde standpunten."

"We denken verschillend en soms conflicterend over de aanpak, maar we hebben allemaal hetzelfde doel en daar gaat het om."

"Je moet de Faro Conventie niet alleen in theorie begrijpen, maar ook in de praktijk brengen."

"Om te leren moet je fouten maken. We moeten eerlijk zijn, risico's durven nemen en communiceren. Voor schaamte en aarzeling is geen plaats."

"De gereedschappen en methodes zijn er al, we hoeven ze alleen nog maar toe te passen."

"Om te ervaren dat we al met Faro bezig zijn, voor ons is dat logisch, maar zijn we wel goed bezig?"